

УДК 316.6:42

Необхідність упровадження механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємства під час антикризового управління

Юр'єва І.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

У статті розглянуто проблему розробки механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємства під час антикризового управління, необхідність упровадження напрямів діагностики. Зроблено класифікацію видів економічної діагностики підприємства. Визначено та ідентифіковано етапи впровадження елементів діагностики системи економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: структура, економічна безпека, підприємство, механізм, діагностика, елементи, система, етап, рівень, внутрішня погроза, зовнішня погроза, антикризове управління, напрям, криза.

Юрьева И.А. НЕОБХОДИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МЕХАНИЗМА ДИАГНОСТИКИ ЭЛЕМЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРИ АНТИКРИЗИСНОМ УПРАВЛЕНИИ

В статье рассмотрены проблема разработки механизма диагностики элементов экономической безопасности предприятия при антикризисном управлении, необходимость внедрения направлений диагностики. Проведена классификация видов экономической диагностики предприятия. Определены и идентифицированы этапы внедрения элементов диагностики системы экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: структура, экономическая безопасность, предприятие, механизм, диагностика, элементы, система, этап, уровень, внутренняя угроза, внешняя угроза, антикризисное управление, направление, кризис.

Yuryeva I.A. NECESSITY FOR IMPLEMENTATION OF DIAGNOSTIC MECHANISM OF ECONOMICAL SAFETY ELEMENTS AT AN ENTERPRISE UNDER ANTIRECESSION MANAGEMENT

The problem of implementation of diagnostic mechanism of economical safety elements at an enterprise under antirecession management has been considered, as well as the necessity for implementing diagnostics directions. Classification of types of economical diagnostics at an enterprise has been carried out. Stages of implementation of diagnostic mechanism of economical safety elements at an enterprise have been defined and identified.

Keywords: structure, economical safety, enterprise, mechanism, diagnostics, elements, system, stage, level, inner threat, outer threat, antirecession-management, direction, crisis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Впровадження механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємств розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності системи забезпечення антикризового управління на підприємстві, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю над станом системи. Дуже важливо за короткий проміжок часу діагностувати проблеми, виявити невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) станом системи економічної безпеки, між її внутрішніми та зовнішніми чинниками, між окремими складниками підсистемами, проаналізувати розміри відхилень та їх впливу на процес функціонування та розвитку системи економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанням проблем із втілення механізму забезпечення економічної безпеки на підприємствах висвітлено в роботах багатьох провідних вітчизняних та зарубіжних учених. Значну їх кількість присвячено питанням економічної безпеки на різних рівнях. Теоретичні та практичні питання моделювання механізму діагностики економічних процесів та економічної безпеки підприємства знайшли відображення в роботах М.Н. Ільяшенка, А. Одинцова, В. Волошина, О. Ареф'єва, Д. Ковальова, С. Покропивного, Т. Васильцева та ін. Внесок у дослідження економічної безпеки підприємства зробили відомі вчені-економісти: Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко, В. Тамбовцев, Р. Дацків, І.Л. Плетникова, В. Шликов, А.В. Кірієнко.

У спеціалізованій літературі також проводилось дослідження поняття «економічна діагностика», де було визначено, що економічна діагностика спрямована насамперед на оцінку стану економічних об'єктів за умов неповної інформації для виявлення проблем розвитку та перспективних шляхів їх розв'язання.

Із аналітичних завдань, які потребують подальшого дослідження з точки зору впровадження механізму економічної діагностики є такі: оцінка стану господарської системи (підприємства) за умови обмеженої інформації; оцінка режиму функціонування, його ефективності і на цій підставі – стабільності роботи підприємства; визначення можливих варіантів економічної динаміки, що склалася, виходячи із структури зв'язків між показниками, які характеризують діяльність підприємства; оцінка можливих наслідків управлінських рішень з огляду на ефективність діяльності підприємства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для втілення механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємства під час антикризового управління необхідно розглянути напрями діагностики, класифікувати види економічної діагностики підприємства, визначити та ідентифікувати етапи впровадження елементів діагностики системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діагностика елементів механізму економічної безпеки підприємства під час антикризового управління полягає насамперед в ідентифікації кризових явищ, виявленні проблем, які виникли в процесі функціонування підприємства та можуть зумовити негативні наслідки для його життєдіяльності, генерувати загрозу виникнення ситуації банкрутства та припинення діяльності. Створити необхідне аналітичне підґрунтя для розв'язання цих проблеми – основне завдання впровадження механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємства.

Термін «діагностика» дослівно перекладається як розпізнавання стану об'єкта за дорядними ознаками. Інший можливий переклад цього терміну – вивчення стану об'єкта, у тому числі з точки зору економічної безпеки.

Існують різні підходи до визначення сутності діагностики економічної безпеки підприємства. Об'єктом діагностування можуть бути структура економічної безпеки підприємства в цілому, стан життєздатності та розвитку підприємства, ресурсне забезпечення, окремий бізнес-процес або напрям діяльності, досягнуті результати, стан управління тощо.

Під час діагностування необхідно виділити ознаки та причини кризового стану на підприємстві. Серед ознак найбільш типовими є:

- підвищення частки дебіторської заборгованості в активах підприємства;
- збільшення запасів сировини, матеріалів, готової продукції;
- збільшення кредиторської заборгованості, старіння кредиторських рахунків, заміна дебіторської заборгованості кредиторської, превалювання кредиторської над дебіторською;
- зниження обсягів продажу, прибутку;
- недолік власних оборотних коштів;
- неефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю,

Серед причин:

- банкрутство покупців; скорочення ринку; неефективне управління дебіторською заборгованістю;
- неритмічність, нерівномірність виробництва і постачання; невиконання зобов'язань;
- порушення фінансової рівноваги; фінансовий дефіцит; несприятлива зміна політики з боку кредиторів і постачальників; неефективне управління заборгованістю;
- зниження конкурентоздатності продукції, падіння купівельної спроможності населення, зменшення частки ринку; збільшення боргових зобов'язань.

Прийнято виокремлювати оперативний та стратегічний напрями діагностики. Оперативна діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства орієнтована на обґрунтування поточних, оперативних управлінських рішень. Вона відстежує ключові сфери діяльності підприємства, насамперед фінансовий стан, беззбитковість, матеріальні та інформаційні потоки, ризики, що властиві його діяльності. Метою проведення стратегічної діагностики є оцінка ефективності вибраної стратегії діяльності, дослідження стратегічної позиції підприємства за окремими напрями його діяльності, оцінка сильних та слабких сигналів, що отримує підприємство із зовнішнього середовища.

Таким чином, головною метою економічної діагностики є підготовка інформації для прийняття поточних та стратегічних управлінських рішень на всіх етапах життєдіяльності підприємства. Результати економічної діагностики формуються на основі поглибленого попереднього, наступного і перспективного аналізу господарсько-фінансової діяльності підприємства та використовуються для прийняття програм (планів) подальшої діяльності

підприємства, корегування основних параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем.

Ураховуючи викладені особливості та вимоги до процесу діагностики, найдоцільнішим способом створення інформаційного забезпечення дослідження сигналів є організація сканування зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, під яким розуміють безперервне упорядковане спостереження за параметрами зовнішнього і внутрішнього середовища, які характеризують ступінь сприйнятливості внутрішніх та зовнішніх умов для досягнення стратегічних завдань підприємства та забезпечення його життєздатності.

Щоб вчасно запустити механізм економічної безпеки, необхідно ідентифікувати кризову ситуацію в різних сферах, наприклад у сфері постачання, виконати аналітичне оцінювання як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Відповідно, процес діагностики проблеми неплатоспроможності та банкрутства можна розглядати як систему досліджень, які в сукупності дають змогу сформувавши необхідні висновки стосовно стану, в якому опинилося підприємство, та можливих шляхів виходу із нього. Пропонуємо схему діагностування зовнішніх причин елементів, які безпосередньо впливають на економічну безпеку підприємств:

- дослідження ринку сировини, на якому підприємство здійснює свою закупівлю, за напрямками: оцінка тенденцій ринків сировини; розподіл ринків сировини, що відповідають тенденції; кількість підприємств, які використовують аналогічні види ресурсів;

- аналіз інформації про постачальників сировини за такими параметрами: кількість, концентрація і вплив підприємств-постачальників (оцінювання залежності підприємства від кожного постачальника);

- аналіз товару, який поставляється (наприклад, сировини), за такими характеристиками: надійність, термін служби, екологічність, ціна, якість еластичність та ін.;

- аналіз внутрішніх причин: аналіз стану виробничих запасів; аналіз ресурсного потенціалу підприємства;

- аналіз контрактів: рівень рентабельності договору (контракту, угоди).

Діагностика недоліків в організації забезпечення елементів економічної безпеки запасів, напрями, пов'язані з подоланням виробничої і фінансової кризи, приводять до вдосконалення механізму антикризової діяльності цієї підсистеми підприємства, позитивно впливають на весь організаційно-економічний меха-

нізм економічної безпеки підприємства. Скориставшись наслідками спостереження за недоліками на підприємстві, необхідно запровадити механізм індикаторів діагностики спостереження елементів економічної безпеки підприємств, а саме:

- визначення сфер спостереження;

- визначення індикаторів раннього попередження, які можуть указувати на розвиток того чи іншого негативного процесу; визначення цільових показників та інтервалів їх зміни за кожним показником;

- формування завдань для центрів обробки інформації (розробка висновків щодо впливу тієї чи іншої інформації на діяльність підприємства);

- формування інформаційних каналів для забезпечення прямого та зворотного зв'язку між джерелами інформації та системою раннього реагування, між системою та її користувачами.

До групи об'єктів, які необхідно весь час спостерігати, належать показники ліквідності активів, структури використовуваного капіталу, терміновості фінансових зобов'язань, а також показники формування чистого грошового потоку з операційної (виробничо-комерційної), інвестиційної та фінансової діяльності. Тобто механізм діагностики елементів економічної безпеки повинен передбачати постійний нагляд за зміною певної системи фінансових показників діяльності підприємства, які запропоновано включати до складу системи моніторингу поточної фінансової діяльності підприємства.

Класифікація видів діагностики економічної безпеки підприємств спостерігається за періодичністю – одночасна, періодична; за змістом – тематична, комплексна; за призначенням – аналіз фінансового стану, менеджменту, прийняття управлінських рішень.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, економічна діагностика розглядається як комплексне дослідження, різноманітне за своїми завданнями та місцем у системі управління. Існують різні підходи до визначення сутності діагностики елементів економічної безпеки підприємств. Об'єктом діагностування може бути сама система економічної безпеки, а також її елементи: ресурсне забезпечення, окремий бізнес-процес або напрям діяльності, досягнуті результати, стан управління тощо.

Безумовно, одним із заходів щодо впровадження механізму діагностики елементів економічної безпеки підприємств є запро-

вадження дій, які сприяють вирішенню таких завдань, як:

- визначення перспективних потреб підприємства в ресурсах усіх застосовуваних видів;
- розрахунок припустимих ресурсних обмежень і формування прогресивних норм витрат ресурсів різних типів;
- визначення «зон стратегічних ресурсів», можливостей їхнього використання балансуванням обсягів і складу;
- розробка заходів щодо раціонального транспортування, зберігання й використання.

До організаційних заходів із точки зору антикризового управління на підприємстві можна віднести:

- організацію «антикризового структурного підрозділу швидкого реагування» у

межах структурних підрозділів, який візьме на себе відповідальність за ліквідацію кризи і стабілізацію системи;

- удосконалення організації і функціонування відділів, служб і структури у цілому;
- підвищення якості контролю на підприємстві;
- перехід на ефективні технології.

При цьому чим більше різних обмежників і регуляторів господарської діяльності, тим складніше підприємству здійснити структурну перебудову свого виробництва, адаптувати його до вимог ринку й умов господарювання, запустити механізм внутрішньої самоорганізації впровадження діагностики елементів економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириченко О.С. Сутність управління системою економічної безпеки суб'єктів господарювання / О.С. Кириченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : збірник наукових праць : у 2-х вип. – Мариуполь, 2012. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 265–270.
2. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства : [навч. посіб.] / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – С.134–135.
3. Іващенко О.В., Гельман В.М. Фінансово-економічна безпека держави / О.В. Іващенко, В.М. Гельман // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(1). – С. 121–131 Електронний ресурс. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2\(1\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znptdau_2013_2(1)_16.pdf).
4. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : [монографія] / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук ; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів : Видавництво, 2012. – 386 с.
5. Подольчак Н.Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки : [навч. посіб.] / Н.Ю. Подольчак, В.Я. Карковська. – Львів : Львівська політехніка, 2014. – 268 с.
6. Столбов В.Ф., Шаповал Г.М. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф. Столбов, Г.М. Шаповал // Комунальне господарство міст. – 2013. – № 111. – С. 103–108.